

MIRA KOLAR DIMITRIJEVIĆ

Rad Ivana Krndelja u gradskom zastupstvu Zagreba od 1925. do 1928. godine

1.

Danas je gotovo zaboravljena intenzivna djelatnost komunista Ivana Krndelja u zastupstvu grada Zagreba od 1925. do kraja 1928. godine. Na temelju pristupačnog mi materijala istražila sam ovu aktivnost, nadajući se da ću time pridonijeti boljem poznavanju kompleksnog rada ovog istaknutog revolucionara u Zagrebu, koji je, koristeći se svim raspoloživim sredstvima, nastojao poboljšati položaj radničke klase kojoj je pripadao i za koju se je borio.

Ivan Krndelj bio je izabran za gradskog zastupnika prvi put na izborima 10. V 1925. na kojima se je birala polovina odbornika.¹⁾ Zajedno s njim izabrani su na listi Nezavisnih radnika Dragomir Škorić i Rudolf Mlinarić.²⁾ Tako je, nakon četvorogodišnjeg izbivanja — nastalog poništenjem mandata dvadesetorice komunista nakon izbora 21. II 1920 — radnička klasa Zagreba ponovno dobila u gradskom zastupstvu svoje predstavnike.

¹⁾ Ivan Krndelj rođen je 3. XI 1880. u Bliznacima kod Mostara u seljačkoj obitelji. Kao željeznički službenik radio je 1918. i 1919. u Mostaru, a 1920. u Konjicu i Sarajevu. Veoma je aktivan sindikalno od 1916. godine u udruženju željezničara. Član je Komunističke partije od njenog osnutka, te se je na izborima za Ustavotvornu skupštinu u decembru 1920. kandidirao na listi komunista.

²⁾ Uz Krndelja izabrani su Rudolf Mlinarić i Dragomir Škorić, ali posljednjem mandat nije verificiran jer je bio mlađi od 30 godina.

Međutim, to je bilo veoma teško vrijeme za radništvo. Politička aktivnost komunistički orijentisanog radništva bila je umanjena prelaskom KPJ u ilegalnost, utoliko više što je i sama Partija bila u to vrijeme razdirana unutrašnjim frakcijskim borbama i traženjima novih oblika rada. Buržoazija pak — potpomognuta od države — uspjela se je konsolidirati i služeći se postojećim zakonima protiv političke aktivnosti radnika (Obznana, Zakon o zaštiti države), odnosno nepridržavanjem Zakona o zaštiti radnika iz 1922. uspjela je pojačati ekonomsku eksploataciju radnika do tolike mjere, da je borba za egzistenciju postala osnovno pravilo većine radnika, osobito onih s porodicom.

Upravo u to vrijeme djeluje u Zagrebu snažna ličnost Ivana Krndelja, koji je u vrijeme svog ulaska u gradsko zastupstvo imao već iza sebe bogato revolucionarno iskustvo i brojne rezultate na partijskom, sindikalnom i publicističko-političkom radu.³⁾ Došavši u Zagreb 1922. godine kao politički izgnanik iz Slavenskog Broda, ovaj bivši željeznički činovnik odmah je započeo raditi u sindikatima, te je za kratko vrijeme postao sekretar Međustrukovnog odbora za Hrvatsku.

Veoma aktivan, Krndelj je uskoro postao omiljen među zagrebačkim radništvom, utoliko više što je govorio jezikom koji je proleterima bio razumljiv i što je kao veoma dobar govornik uspio na mnogobrojnim radničkim skupovima izražavati želje i poteškoće radničke klase. Zbog svog rada, Krndelj je često bio proganjan od policije. U srpnju 1924. godine nakon zabrane rada Nezavisne radničke partije i Nezavisnih sindikata, Krndelj je bio zatvoren i optužen po § 6 Zakona o zaštiti države.⁴⁾ U jesen 1924. Krndelj drži niz govora o položaju radnika, o problemu stanovanja radnika, o potrebi organiziranja pomoći zatvorenim i ugroženim radnicima,⁵⁾ te o potrebi suprotstavljanja radnog naroda akciji kapitalista. U ožujku 1925. godine Krndelj je ponovno bio zatvoren zbog širenja komunističke propagande.

Usljed ovakve aktivnosti, ne začuđuje Krndeljev uspjeh na izborima, koji bi, svakako, bio i veći da novim Izbornim radom nije pravo glasa jako suženo. Od 16.602 glasača, izašla na izbore, Krndeljeva lista dobiva 1.250 glasova, dobivši tako pravo na tri mandata.⁶⁾ Međutim, protuzakonitim načinom, jedan mandat je oduzet Krndelju i dodijeljen radikalima.

Na prvoj sjednici novoizabranog radničkog zastupstva 10. VI 1925. Krndelj je iznio »Deklaraciju kluba Nezavisnih radnika u općinskom zastupstvu« izjavivši, među ostalim, i ovo: »Iako je radnička klasa u

³⁾ Krndelj je bio 1924. urednik **Internacionalne radničke pomoći**, a jedno vrijeme i **Organiziranog radnika**, **Borbe** i **Radničke štampe**.

⁴⁾ Ovaj je postupak obustavljen tek 1928. godine, ali je Krndelj u međuvremenu bio na slobodi (Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske (IHRPH), policijski karton Ivana Krndelja).

⁵⁾ U jesen 1924. Krndelj je bio na zasjedanju Internacionalne radničke pomoći u Moskvi (M. Zovko, St. Dvoržak, »Ivan Krndelj«, **Panorama**, 1963/6, 22).

⁶⁾ Budući da Škorićev mandat nije verificiran, dodijeljen je njegov mandat radikalnoj stranci. Međutim, Krndelju se je pridružio Đuro Sever iz HRS-a, te je tako radnički blok ipak brojio tri glasa.

ovom zastupstvu slabo zastupana, tako da broj njenih predstavnika ni iz daleka ne odgovara njenoj faktičnoj snazi, mi ćemo svejedno uprijeti sve svoje sile, da spriječavamo buržoaziju u njenoj klasnoj težini prevaljivanja tereta na leđa siromašnih građana ovoga grada, zatim da općinsko gospodarstvo, koje je do sada služilo interesima akcionera gradskih poduzeća, uputimo u pravcu zaštite interesa namještenika gradske uprave i radnika u tim poduzećima i da u jednu riječ vršimo nepoštednu kritiku i vodimo energičnu borbu za prava i interese radničke klase i gradske sirotinje⁷⁾ Ovu deklaraciju možemo okarakterisati kao Krndeljev program rada u gradskoj skupštini. U toku dvije i pol godine — koliko je Krndelj sudjelovao na gradskim skupštinama izostavši samo s jedne sjednice — Krndelj ili pripadnici njegovog kluba uložili su niz zahtjeva i interpelacija u interesu siromašnih građana Zagreba.

Program koji je Krndelj nastojao ostvariti u toku svog djelovanja u gradskom zastupstvu vidljiv je i iz njegovih članaka, objavljenih u vrijeme izborne aktivnosti. Smatrajući da je zagrebačka gradska općina stup lokalne kapitalističke tiranije u kojoj su se vrhovi krupne kapitalističke buržoazije lokalno grupirali da bi zarobili upravu općine⁸⁾, Krndelj formulira akcioni program Nezavisnih radnika.⁹⁾ Kao neposredni zadatak, Krndelj ističe očuvanje pune općinske samostalnosti, poboljšanje rada gradskih poduzeća, izgradnju radničkih stanova i novih bolnica. Osobitu brigu — kako ističe Krndelj — treba posvetiti nezaposlenima pomažući ih besplatno ili uz pomoć gradskih radova. Podizanje naobrazbe radnika i briga o mladima slijedeća je točka Krndeljeva programa, a sredstva za rad općine moraju se dobiti progresivnim porezom. U programu su istaknuti i neki drugi prijedlozi, a radništvo Zagreba upoznavano je s ovim programom putem letaka.¹⁰⁾ Treba istaći odmah u početku da je ovaj izborni program znatno skromniji od maksimalnog programa koji je Socijalistička radnička partija Jugoslavije (komunista) postavila prilikom općinskih izbora 21. III 1920. u »Rukovodnim načelima« i u »Rezoluciji o komunalnoj politici.«¹¹⁾ Međutim, u toku samog rada u gradskom zastupstvu Krndelj je istupao svugdje gdje je to bilo potrebno, bez obzira da li se radilo o socijalnim, zdravstvenim, poreznim, obrazovnim ili političkim pitanjima.

⁷⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva Zagreb 10. V 1925. čl. 21

⁸⁾ Gradski izbori u Zagrebu, **Radnička borba**, 23. IV 1925, str. 2. Po stilu ovaj se članak sa sigurnošću može pripisati Krndelju.

⁹⁾ Radnički program za upravu gradske općine zagrebačke, **Radnička borba**, 16. IV 1925, str. 4.

¹⁰⁾ Novine »Riječ« navode da letak »Radnički program za upravu gradske općine zagrebačke« pripada Nezavisnoj radničkoj partiji, iako je ista u to vrijeme već bila zabranjena (Komunistički izborni program, **Riječ**, 29. IV 1925, str. 4).

¹¹⁾ Zdenka Simončić, Mjesna politička organizacija SRPJ (k) Zagreba i izbori sa Gradsko zastupstvo u Zagrebu 21. ožujka 1920. godine, zbornik »Revolucionarni radnički pokret u Zagrebu između dva svjetska rata«, Zagreb 1968, 173—174.

2.

Prilikom opisa djelatnosti ovog istaknutog revolucionara u zagrebačkom gradskom zastupstvu, potrebno je staviti nekoliko prethodnih napomena, kako bi se razumjela izvjesna fragmentarnost opisivanja pojedinih akcija. Naime, danas je veoma teško rekonstruirati četvorogodišnju djelatnost Ivana Krndelja u gradskoj općini. Zapisnici gradskog zasupstva nisu se vodili stenografski, te su objavljivani samo zaključci, a ne i neusvojeni prijedlozi, odnosno diskusija. Istom poslije gradske sjednice od 7. II 1927, kada se sedam gradskih zastupnika protivilo ovjerovljenju zapisnika sjednice od 20. XII 1926. zbog nepotpunosti opisa toka skupštinske rasprave o proračunu, kao i zbog prešućivanja pojedinih zbivanja,¹²⁾ zapisnici se vode nešto opširnije. Međutim, mnoge Krndeljeve aktivnosti u gradskoj općini ostaju nam prikrivene, osobito njegovo djelovanje u gradskim odborima, utoliko više što i štampa prešućuje ili iskrivljuje Krndeljeve istupe.¹³⁾ Tako navodim da je Krndelj od 10. VI 1925. radio u Finansijsko-trgovinskom odboru i Odboru za suzbijanje skupoće,¹⁴⁾ a od 14. X 1927. do kraja 1928. u Pravnom, Finansijskom, Stambenom i Personalnom odboru, te Odboru za zavičajnike, Upravnom odboru gradskih poduzeća, te Odboru za izgradnju doma Novinarskog udruženja.¹⁵⁾ Zapisnici rada ovih odbora veoma su manjkavi, a i oni postojeći tako su slabo vođeni, da gotovo ništa ne znamo o diskusijama u kojima je Krndelj sudjelovao, već su uglavnom bilježenj samo zaključci, a ti nisu bili zaključci radničke manjine.

3.

Aktivnost Ivana Krndelja u gradskom zastupstvu prikazat ću kronološkim redom, kako bi se uočila sve više rastuća napetost između antagonističkih klasa pod uticajem političke i privredne krize. U ovom odjeljku opisat ću djelatnost Krndelja do raspusta gradskog zastupstva 24. VI 1927.

Prvi istup Krndelja u gradskom zastupstvu nakon »Deklaracije kluba Nezavisnih radnika« bio je 26. VI 1925. prilikom odluke zastupnika da se za podignuće sokolske mogile u Maksimiru i proslavu hiljadugodišnjice hrvatskog kraljevstva izda milijun dinara, obrazlažući time da se protivi gornjem zaključku u ime 2.000 svojih birača koji su na izborima ispoljili republikanstvo.¹⁶⁾

¹²⁾ Krndelj se je na sjednici 20. XII javio za diskusiju u specijalnoj debati o proračunu, ali mu Heinzl nije dao riječ, nakon čega je Krndelj sa svojim drugovima u znak protesta naputio sjednicu (Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 7. II 1927, čl. 1).

¹³⁾ Iz zagrebačkog gradskog zastupstva, *Borba* 30. X 1926, str. 3.

¹⁴⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 10. VI 1925, član 25.

¹⁵⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 14. X 1927, član 221.

¹⁶⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 26. VI 1925, član 49; Deklaracija kluba nezavisnih radnika, *Radnička borba*, 8. VII 1925, str. 2.

Na sjednici 5. X 1925. Krndelje je iznio pet interpelacija¹⁷⁾. Govori o nepravilnom ubiranju poreza na radničke nadnice u gradskim poduzećima, o nesređenim prilikama na Jelenovcu, gdje nema ni kanalizacije, ni ceste ni vodovoda, te siromašno stanovništvo tog predjela pije zagađenu vodu iz potoka, o glasinama da će državni monopol napustiti Tvornicu duhana u Zagrebu, čime će 120 porodica ostati bez zarade, te o potrebi da se vojne parade ne održavaju na Jelačićevom trgu zbog čega dolazi do poteškoća u prometu i prehrani građana. U interesu slijepaca koji su preseljeni na državno dobro u Popovaču moli da se isti vrate u Zagreb, te da im grad iznajmi jednu kuću kako bi mogli otvoriti kafansku i košarašku radnju.

*

Godine 1926. Krndelj iznosi u gradskom zastupstvu 23 interpelacije, vezane većinom uz radničke probleme, socijalnog i političkog karaktera.

Na sjednici 2. III 1926. Krndelj traži da povlaštene tramvajske karte imaju svi radnici, a ne samo kvalificirani.¹⁸⁾ Zatim kritizira progon komunistički orijentisanih tramvajskih radnika i namještenika, koje uprava tramvaja otpušta bez opravdanog razloga.¹⁹⁾ Krndelj iznosi pred gradstvo zastupstvo pojavu da »Obrtna vlast« radi u interesu poslodavaca zapostavljajući interese radnika i njihovih organizacija.²⁰⁾ Osobito je važna Krndeljeva interpelacija o pitanju pomoći nezaposlenim radnicima, čiji sadržaj Krndelj gotovo svake godine nanovo iznosi pred gradsko zastupstvo (16. X 1926, 21. XI 1927). Krndelj traži da se uredi kuhinja i konačište za nezaposlene i sirotinju, da se podijele drva i brašno sirotinji bez naknade, te da općina u većoj mjeri organizira javne radove na kojima bi nezaposleni nalazili zaposlenje. Na ovu Krndeljevu interpelaciju gradonačelnik Heinzl je odgovorio da ne smatra da je briga Zagreba da snosi na svojim leđima teret nezaposlenih iz provincije, jer da je »... besposlenost jedan općeniti socijalni pojav, pak stoga mora dakako u prvom redu zainteresirati državne faktore, koji su u prvom redu zvani, da svim mogućim mjerama olakšaju besposlenim snašanje toga zla i da tomu pojavu stanu na put.«²¹⁾ Neposredno uz ovu interpelaciju, vezan je i Krndeljev upit da li će gradska općina dozvoliti da se sva lica koja nemaju zaposlenje otpreme na prisilan rad u Staru Gradišku, kako je objavilo zagrebačko redarstvo. Heinzl je obećao da će zamoliti redarstvo da postupa individualno i obzirno u svakom slučaju, kako ova mjera ne bi pogodila one koji su voljni raditi.²²⁾ Sadržajno blizu je i Krndeljeva interpelacija zbog privatnih burza rada, kojih je u Zagrebu bilo 13, a koje je trebalo da budu zatvorene nakon

¹⁷⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 5. X 1925, član 122—126.

¹⁸⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 2. III 1926, član 4.

¹⁹⁾ Isto, član 3.

²⁰⁾ Isto, član 7.

²¹⁾ Isto, član 5.

²²⁾ Isto, član 6.

otvaranja mjesne burze koja je preuzela posredovanje prilikom zapošljavanja radnika.²³⁾ Međutim, privatne burze rada održavaju se sve do sredine tridesetih godina, iskorištavajući potrebu ženske radne snage za radom, za koje posredovanje nisu preuzimale javne burze rada, te su Krndeljevi zahtjevi da se privatne burze zatvore bili bez svakog odaziva (23. VI 1926. i 21. XI 1927). Karakteristično je da je Krndelj već u to vrijeme počeo napadati korumpiranost gradske uprave prilikom ubiranja potrošarina, te iznosi na javnost slučaj Hrvatske središnje vinarne d. d., koja je kroz više godina oštećivala gradsku općinu za doista velike sume²⁴⁾. Na istoj sjednici Krndelj i Mlinarić ustaju protiv izgradnje moderne tržnice na Dolcu, smatrajući da je u tom trenutku potrebnije izgrađivati radničke stanove i Savski nasip, kako bi se osiguralo stanovanje sirotinje u gradu.²⁵⁾ Treba istaći da su Krndeljevi prijedlozi i upiti primani u gradskom zastupstvu ćutke ili s neodobranjem od strane gradske većine, te o ovom stavu gradskih zastupnika obavještava Krndelj javnost u »Borbi«.²⁶⁾

Na slijedećoj sjednici gradskog zastupstva, održanoj 29. IV 1926, Krndelj iznosi sedam interpelacija.²⁷⁾ Napomenut ću samo najvažnije. Krndelj se ovim interpelacijama uglavnom obara na loš rad gradske uprave. Kritizira sporo uredovanje gradskog poreznog ureda u slučaju kada treba vršiti ovrhu u korist radnika. Pored toga, ukazuje na rasipnost gradske uprave, koja je za održavanje tri auta utrošila »prema navodu Heinzla« u godini dana 88.579 dinara. U čl. 98 Krndelj se žali na odluku Gradske električne centrale o učlanjenju u instalatersku zadruhu, budući da je tako gradska općina obrazovala s obrtnicima kartel, čija je posljedica poskupljenje elektroinstalaterskih radova u Zagrebu. Krndelj takođe ukazuje na zapuštenost i nečistoću Radničkog dola u kojem žive isključivo radničke obitelji, a u interpelaciji pod čl. 101 traži da se povede briga o ostarjelim gradskim radnicima, budući da isti nemaju mirovine. Karakteristično je da na većinu Krndeljevih interpelacija odgovara Heinzl lično, negirajući ili umanjujući vrijednost Krndeljevih navoda, te Krndelj ne prihvaća načelnikova obrazloženja, smatrajući, na primjer, sramotom da ostarjeli cestovni radnici dobivaju samo milostinju iz uboške zaklade ako su bez ikakvih sredstava za život ili da se smještavaju u gradsku ubožnicu.²⁸⁾

Za sjednicu 23. VI 1926. Krndelj je pripremio pet interpelacija. Tri su interpelacije vezane uz zahtjev za uređenje pojedinih predjela u gradu (uređenje Radničkog Dola, saniranje močvare iza tramvajske remize i postavljanje javnog hidranta na Vinogradskoj cesti.²⁹⁾ U poseb-

²³⁾ Isto, član 8.

²⁴⁾ Isto, član 2.

²⁵⁾ Komunalna politika, **Borba**, 13. III 1926, str. 2; Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 2. III 1926, član 20.

²⁶⁾ Sjednica gradskog zastupstva u Zagrebu, **Borba**, 6. III 1926, str. 4.

²⁷⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 29. IV 1926, član 95—101.

²⁸⁾ Pa i ova odluka nije postojala prije 22. II 1926. kada ju je donio Socijalni odbor. Stanje prije toga bilo je očito još lošije za ostarjele radnike.

²⁹⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 23. VI 1926, član 156, 158, 160.

noj interpelaciji Krndelj ukazuje na kršenje gradske samouprave prilikom izdavanja svjedožbi ponašanja od strane redarstva, budući da je na tim svjedožbama, potrebnim za sticanje zavičajnosti, redarstvo davalo i političke karakteristike.³⁰⁾

Slijedeća gradska sjednica održana je 16. X 1926. Na toj sjednici Krndelj je podnio dvije interpelacije komunalnog karaktera (traži uređenje Tkalčićeve ulice i uređenje rasvjete od Borongajske do Maksimirske ceste), a dvije u interesu radnika.³¹⁾ Naime, Krndelj ponovno traži povećanje sredstava za pomaganje nezaposlenih, ali kao i na sjednici 2. III 1926. Krndelj nailazi na potpuno nerazumijevanje problema nezaposlenosti kod većine gradskog zastupstva, koje smatra da je potrebno pomagati samo nesposobne za rad.

U 1927. Krndelj je proširio način svog djelovanja u gradskom zastupstvu, te pored 10 interpelacija, daje i pet hitnih prijedloga i dvije izjave, sudjelujući i u mnogim raspravama. U to vrijeme Krndelj je već bio zastupnik oblasne skupštine, izabran na izborima 23. I 1927, a vršio je funkciju tajnika Odbora za socijalnu pomoć i narodno zdravlje.³²⁾ Rad u ovom odboru omogućio mu je da se još bolje upozna sa socijalnim prilikama na području zagrebačke oblasti, te je i njegov rad u gradskom zastupstvu svestraniji i bolje dokumentiran.

Na gradskoj sjednici 4. IV 1927. Krndelj govori o povećanju nezaposlenosti kao posljedici produžavanja radnog vremena u zagrebačkim tvornicama i obrtnim radionicama.³³⁾ Krndelj je prisustvovao i anketi o nezaposlenosti radnika 15. III 1927. koju je izvršilo socijalno osiguranje i Radnička komora u Zagrebu, razmatrajući Pravilnik o pomaganju nezaposlenih radnika. Na toj anketi Krndelj zahtijeva da se novac, prikupljen od radnika za slučaj nezaposlenosti, istima dijeli neposredno i da se isplata vrši preko radničkog osiguranja.³⁴⁾ Na sjednici 4. IV 1927. Krndelj protestira protiv uzastopnog kršenja nedjeljnog i noćnog počinka u pekarnama, na što Heinzl odgovara da se »... u iznimnim slučajevima može dozvoliti da koji pekar ispeče nekoliko žemičaka.«³⁵⁾ Osjećajući se podržani od strane buržoazije, pekari i dalje krše odredbe viših vlasti o počinku, te Krndelj nakon godine dana ponovo postavlja ovo pitanje na dnevni red.³⁶⁾

³⁰⁾ Isto, član 159.

³¹⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 16. X 1926, član 231—234.

³²⁾ Sporazum radićevaca i komunista u oblasnoj skupštini, *Riječ*, 1. IV 1927, str. 8.

³³⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 4. IV 1927, član 83.

³⁴⁾ Krndelj je nastupio u ime Centralnog radničkog sindikalnog odbora (Pomaganje neuposlenih radnika, *Radnička zaštita*, 1927, 163—165; Pomaganje nezaposlenih radnika, *Riječ*, 17. III 1927, str. 8).

³⁵⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 4. IV 1927, član 82.

³⁶⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 13. VII 1928, član 254.

Prvi put Krndelj je na sjednici u travnju 1927. ustao protiv jednog uglednog zagrebačkog građanina, koji je bio član odbora Prve hrvatske štedionice i imao pored imetka u vrijednosti od oko četiri milijuna dinara i godišnji prihod od oko 400.000 dinara. Krndelj, naime, postavlja pitanje kako dr Juraj Vrbanić može primati općinsku mirovinu od 1897. godine na osnovu utvrđene nesposobnosti, koja ga očito ne sprječava da sudjeluje u upravi mnogih poduzeća i organizacija. Međutim, kao i u drugim prilikama, gradsko zastupstvo je ćutke prešlo i preko ove interpretacije.³⁷⁾

U to vrijeme počeli su se komplicirati odnosi između zagrebačkog gradskog zastupstva i države oko položaja Zagreba u zagrebačkoj oblasti. U tom sukobu između gradske i seoske buržoazije Krndelj je zauzeo neutralno stanovište, izjavivši da je prijedlog Beogradske vlade da se Beograd i Zagreb izdvoje iz oblasti kao samoupravne jedinice »... kost koju su beogradski vlastodršci ubacili u hrvatski narod u svom cilju da izazovu borbu između grada i sela...«³⁸⁾ Smatrajući da je potreban savez radnog naroda grada i sela u zajedničkoj borbi, ističući na taj način onovremeni program KPJ u Hrvatskoj, koja radi na stvaranju radničko-seljačkog republikanskog saveza, Krndelj se zlaže za proširenje samouprave i za ujedinjenje svih hrvatskih oblasti u jednu cjelinu, kojoj bi grad Zagreb stajao na čelu.³⁹⁾ Na slijedećoj sjednici gradskog zastupstva koja je sazvana samo radi toga da bi se protestiralo protiv uključivanja Zagreba u zagrebačku oblast i zahtijevalo sistiranje Uredbe o podjeli zemlje na oblasti, Krndelj ostaje pri izjavi datoj na prethodnoj sjednici gradskog zastupstva, prebacujući ujedno gradskom načelniku što je na osnivačkom Kongresu Saveza gradova zastupao mišljenje da pravo glasa treba dati samo onim stanovnicima gradova koji borave u njemu barem tri godine bez prekida.⁴⁰⁾ Na ovoj sjednici prihvaćen je Krndeljev prijedlog da se oprost od plaćanja državnog poreza po odredbi čl. 79 Financijskog zakona za godinu 1927/28. zatraži i za gradske radnike, a ne samo za činovnike, kako je prvobitno bilo predloženo.⁴¹⁾

Nekoliko dana nakon ove sjednice Krndelj je na javnoj skupštini u Olimp-kinu referirao o svom radu u gradskom zastupstvu i oblasnoj skupštini, te je zagrebačko radništvo prosvjedovalo protiv odluke Saveza gradova o glasačkom pravu na osnovu trogodišnjeg boravka u gradu, budući da radnici u potrazi za zaradom često moraju mijenjati ne samo poduzeće već i mjesto boravka.⁴²⁾

³⁷⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 4. IV 1927, član 81.

³⁸⁾ Isto, član 85.

³⁹⁾ Pitanje izdvajanja Zagreba iz zagrebačke oblasti, **Borba**, 9. IV 1927, str. 1.

⁴⁰⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 13. V 1927, član 153.

⁴¹⁾ Isto, član 154.

⁴²⁾ Skupština je održana 22. V 1927. (Naša skupština u Zagrebu, **Borba**, 28. V 1927, str. 1).

24. VI 1927. raspušteno je gradsko zastupstvo odlukom Ministarstva unutrašnjih poslova, te su raspisani novi gradski izbori, a za vladinog komesara postavljen je Mladen Uzominac. Na izbore 14. IX 1927. izašlo je 19499 birača. Krndeljeva lista (lista Radničko-seljačkog republikanskog bloka) dobila je 2456 glasova, postavši tako druga najjača skupina u gradskom zastupstvu (iza Heinzlove grupe) sa sedam mandata (Ivan Krndelj, Vjekoslav Pajk, maloobrtnik, Ivan Tomanić, krovopokrivač, Pardo Nisim, knjigoveški radnik, Stjepan Smode, tramvajski kondukter, Stjepan Šalamun, drvodjelac i Ivan Gržetić). Ojačan brojčano, Krndeljev radnički klub istupa sada znatno češće na gradskim sjednicama, sadržaj njegovog rada je znatno bogatiji i često obojen politički. Ova se je pojava mogla opaziti u samom početku. Naime, prilikom verifikacije gradskih zastupnika nisu potvrđeni mandati Đure Cvijića, Kamila Horvatina i Gabrijela Kranjca po nalogu predsjednika Ministarskog savjeta i ministra unutrašnjih poslova na osnovu člana 18. Zakona o zaštiti države, okarakteriziravši izabrane zastupnike kao komuniste. Krndelj se je svim silama nastojao oduprijeti poništenju mandata ovih istaknutih partijskih boraca, apelirajući na gradske zastupnike da ne dozvole ovako grubu povredu gradske samouprave, budući da su na osnovu § 39 Gradskog statuta sporni zastupnici oglašeni izabranima.⁴³⁾ Na slijedećoj sjednici gradskog zastupstva Krndelj predlaže da se po hitnom postupku uputi žalba Državnom savjetu radi protuzakonitog poništenja mandata gradskih zastupnika.⁴⁴⁾ Međutim, iz straha pred raspustom gradski zastupnici nisu podržali Krndeljev prijedlog. Revoltiran ovim relativno lošim startom, Krndelj i u slijedećim svojim istupima prelazi okvire komunalne politike, te sve više ističe političke probleme.

Na sjednici gradskog zastupstva 14. X 1927. Krndelj optužuje zagrebačko redarstvo zbog bezrazložnog zatvaranja gradskih zastupnika Ivana Gržetića i Ivana Tomanića nakon završetka posljednje gradske sjednice.⁴⁵⁾ Također daje hitni prijedlog da se izabere odbor koji bi ipitao poslovanje gradske općine za vrijeme komesarijata, tj. u vrijeme kad je gradsko zastupstvo bilo raspušteno zbog otpora da grad Zagreb bude uklopljen u zagrebačku oblast.⁴⁶⁾ Krndelj pokreće i pitanje bezrazložnog otpusta šestorice radnika iz gradske plinare zbog njihovog političkog uvjerenja (oičto je riječ o komunistima, opaska MKD).⁴⁷⁾ Ponovno vraćanje ovih radnika na posao Krndelj zahtijeva i na slijedećoj

⁴³⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 28. IX 1927, član 210. Prema propisu, mogla se je ne potvrditi lista kandidata, ali je protupropisno bilo poništenje mandata nakon što je kandidat bio izabran.

⁴⁴⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 14. X 1927, član 223.

⁴⁵⁾ Isto, član 217; Historijski arhiv u Zagrebu, fond Gradsko poglavarstvo, predsjedništvo (dalje HAZ, prs) spis 2167 od 13. X 1927.

⁴⁶⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 14. X 1927, član 224, HAZ, prs 2190/1927 — prijedlog nije potpisao Stjepan Šalamun.

⁴⁷⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 14. X 1927, član 218. Na sjednici 21. XI 1927. Krndelj u članu 295 ponovno pokreće ovo pitanje zahtijevajući njegovo rješenje.

sjednici gradskog zastupstva.⁴⁶⁾ Ali uzalud! Većina gradskog zastupstva umanjuje ili odbija važnost Krndeljevih prijedloga, ne priznaje njihovu hitnost i upućuje ih na redoviti postupak.

Na sjednici 21. XI 1927. Krndelj istupa sa četiri interpelacije i dva hitna prijedloga. Sve interpelacije odnose se na probleme radnika. Krndelj zahtijeva da naučnici polaze školu za vrijeme radnog vremena, a ne uvečer i nedjeljom, čime je ugroženo njihovo zdravlje.⁴⁷⁾ Pred novim sastavom gradskog zastupstva Krndelj ponovo pokreće i pitanje prehrane i prenoćišta za nezaposlene radnike, te pitanje ukidanja privatnih burzi rada.⁴⁸⁾ Nov po sadržaju je Krndeljev prijedlog da se zatvore nehigijenski i podrumski lokali za točenje alkoholnih pića, budući da je 1525 lokala suviše za oko 150.000 stanovnika grada.⁴⁹⁾ Na kraju ove maratonske sjednice Krndelj je protestirao zbog terora policije nad studentima i građanstvom za vrijeme izbora za Jugoslovensko akademsko podporno društvo na Zagrebačkom sveučilištu 13. XI 1927. zahtijevajući da se uloži protest kod velikog župana i kod Ministarstva unutrašnjih poslova.⁵⁰⁾

Posljednja sjednica u 1927. godini održana je 19. XII 1927. Na toj važnoj sjednici, na kojoj se je raspravljalo i o budžetu za sljedeću godinu, Krndelj zahtijeva da se stanari sa stanarinom do 500 dinara mjesečno oslobode najamnog prireza (filira), koji teško opterećuje njihov porodični budžet usprkos izvjesnog progresivnog ključa za ubiranje.⁵¹⁾ Iako Krndeljev prijedlog nije prošao, značajno je da je za isti glasalo 18 gradskih zastupnika, što ukazuje na početak jačeg klasnog raslojavanja u gradskom zastupstvu (obrtnici prilaze radnicima, budući da je uslijed agrarne krize kupovna moć seljaštva tako mala da se to odražava i na poslovanju sitnih obrtnika). Krndeljevu klasnu opredijeljenost i principijelnost pokazuje i njegovo odbijanje da uđe u Odbor za zajmove i izjavljujući da se ne slaže s investicionim programom i trošenjem investicija za izgradnju tržnice i klaonice umjesto potrebnijih radničkih stanova.⁵²⁾ Vrlo jaku opoziciju formirao je Krndelj i prilikom prihvata Cijenika za uvozninu za robu u grad, jer nisu bile snižene stavke najpotrebnijim živežnim namirnicama i robi koju su trošili najsiromašniji slojevi naroda.⁵³⁾

⁴⁶⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 21. XI 1927, član 295.

⁴⁷⁾ Isto, član 229. Heinzl je napomenuo da je pitanje reforme šegrtskih škola već načeto, ali da će se vrijeme polaska škole moći izmijeniti tek nakon izgradnje posebne školske zgrade.

⁴⁸⁾ Isto, član 230 i 232.

⁴⁹⁾ Isto, član 231; HAZ, prs 2594/1927. — Gradski senator Dane Šarić obećao je strožiju kontrolu lokala ograđujući se od mogućnosti zatvaranja pojedinih lokala, jer da za to nema uporišta u zakonskim propisima.

⁵⁰⁾ Isto, član 294. — Gradski zastupnici su prihvatili hitnost predmeta s ogradom »da se ne stavlja odmah pritužba na ministarstvo, već da se stavi obična pritužba na policiju«. U stvari stavljena je samo pritužba velikom županu (IHRPH, zbirka XXI, kut. 16 — spis vel. župana 2590/28. XI 1927).

⁵¹⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 19. XII 1927, član 306.

⁵²⁾ Isto, član 314.

⁵³⁾ Isto, član 313.

Burna godina uoči proglašenja šestojanuarske diktature ukazala je na teške klasne i političke suprotnosti u Kraljevini SHS, te su sjednice u gradskom zastupstvu ličile pomalo na zasjedanje Narodne skupštine u Beogradu. U ovoj godini gradsko zastupstvo je održalo čak 13 sjednica od kojih devet izvanrednih. Videći beskorisnost interpelacija o kojima nitko ne vodi računa, Krndelj iznosi samo sedam interpelacija u toku 1928. godine, ali zato pojačava svoju aktivnost u diskusijama,⁵⁶⁾ pri čemu mu se pridružuje Ivan Tomanić iz njegovog kluba i socijalista Gojko Berberović.⁵⁷⁾

U ovoj godini osobito je zapažena Krndeljeva aktivnost u obrani »divljih kućica« na gradskoj periferiji za koje se je borba nastavila i u 1929. godini,⁵⁸⁾ te u Odboru za predradnje oko regulatorne osnove, koja još nije bila izrađena.⁵⁹⁾

Ponovno i kao najvažnije treba istaći da aktivnost radničkih zastupnika postaje sve više revolucionarna. Na izvanrednoj sjednici gradskog zastupstva 14. VI 1928, u povodu donošenja Nettunskih konvencija, kojima se omogućava italijanska ekspanzija u Hrvatskom primorju i Dalmaciji, Krndelj je u ime Republikanskog saveza radnika i seljaka iznio deklaraciju u kojoj se oštrim riječima osuđuje politika velikosrpske buržoazije kao imperijalistička, hegemonistička i protunarodna.⁶⁰⁾

Nakon atentata u Narodnoj skupštini u Beogradu na poslanike Hrvatske seljačke stranke, Ivan Tomanić u ime svog kluba iznosi ta-

⁵⁶⁾ Na sjednici gradskog zastupstva 13. II 1928. Krndelj se protivi da se jednoj tvornici neprestano produžava rok za izgradnju stambene zgrade (čl. 55). Na sjednici 13. VII 1928 (čl. 278) Krndelj se izjašnjava protiv toga da se Arku, kao bogatom industrijalcu dodijeli zemljište za proširenje tvornice uz minimalnu naknadu. Na sjednici 26. XI 1928. u čl. 346 Krndelj se protivi da gradska općina vrši naplatu državnog poreza. U čl. 347 na istoj sjednici traži povoljnije uslove za radničke tramvajske karte.

⁵⁷⁾ Gojko Berberović, profesor povijesti i zemljopisa, surađivao je još kao student u omladinskom socijalističkom pokretu pišući članke u **Slobodi, Slobodnoj Riječi, Crvenoj zastavi i Radničkom glasniku**. Bio je sekretar socijalističke stranke i funkcioner u radničkim sindikalnim organizacijama, osobito u ORS-u i SPNJ (Općem radničkom savezu i Savezu privatnih namještenika). Jedno vrijeme bio je i tajnik Mjesnog međustrukovnog odbora. Od 1923—1926. bio je referent u Okružnom uredu za socijalno osiguranje radnika, a od 15. XII namješten je u Radničkoj komori u Zagrebu (IHRPH), fond Radnička komora, kut. 381/3 — personalni dosije).

⁵⁸⁾ Krndelj je bio član Odbora za proučavanje gradnja bez građevne dozvole (Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 3. XII 1928, član 394 i 14. V 1928. član 234). Pod uticajem Krndelja izrađen je relativno povoljan prijedlog po vlasnike kuća bez građevne dozvole (Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 19. XII 1928. član 450), koji je kasnije storniran (vidi opširnije Mira Kolar Dimitrijević, Radni slojevi Zagreba od 1918—1931, u štampi).

⁵⁹⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 13. II 1928, član 109.

⁶⁰⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 14. VI 1928. — 'Nettunske konvencije nisu potvrđene u Narodnoj skupštini zbog suviše velikog otpora u narodu.

kođer enuncijaciju u kojoj najavljuje odlučnu borbu protiv režima. Tomanić je istupio u gradskom zastupstvu umjesto Krndelja, koji je bio zatvoren zajedno s ostalim radničkim zastupnicima.⁶¹⁾

4. srpnja 1928. Krndelj je pušten iz zatvora, da bi već 13. VII na sjednici gradskog zastupstva iznio svojih sedam interpelacija. Među ostalim, Krndelj optužuje Obrtnu gradsku oblast zbog neizvršavanja Uredbe o nedjeljnom počinku u pekarnama koju je donijelo Ministarstvo socijalne politike početkom svibnja.⁶²⁾ Krndelj također traži da gradska općina što prije potvrdi Statut za tramvajske namještenike kako bi se riješilo pitanje ostarjelih tramvajaca koji su do tada živjeli od milostinje iz uboške zaklade.⁶³⁾ Na istoj sjednici Krndelj razotkriva spregu između policije i gradske općine prilikom sprečavanja nekih humanitarnih akcija.⁶⁴⁾ Osobito je oštro istupio Krndelj u interpelaciji u kojoj se opisuje postupak policije s građanima prilikom demonstracija nakon događaja u Narodnoj skupštini, kada je proglašeno opsadno stanje, zahtijevajući da se gradska policija stavi pod kompetenciju gradskog načelnika, kako je to bilo do 1907. godine.⁶⁵⁾

U jesen 1928. izbila je na vidjelo velika korupcionaška afera, te je utvrđeno da je gradonačelnik Heinzl davao narudžbe za izvođenje građevinskih radova prilikom gradnje klaonice svojem rođaku Dubskom, iako je imao povoljnijih ponuda od drugih obrtnika. Na izvanrednoj sjednici gradskog zastupnika koja je sazvana zbog ove afere, Krndelj i Tomanić zahtijevaju tačan izvještaj o troškovima gradnje klaonice, kritizirajući protekciju i korupciju koja je zavladala u gradskoj općini.⁶⁶⁾

Pod pritiskom javnog mnjenja, Heinzl se je morao povući s načelničkog položaja, ali novi gradski načelnik dr Stjepan Srkulj odnosi se prema radničkim zastupnicima gotovo na isti način kao Heinzl. Međutim, kritika rada većine gradskog zastupstva od strane radničkih zastupnika postaje sve oštija, te je na sjednici 26. XI 1928. Krndelj okarakterizirao gradsku općinu kao služavku režima, a izmjenjuju se i druge neugodne riječi.⁶⁷⁾

Na sjednici 3. XII 1928. Krndelj je kritizirao Gradski zavod* za zdravstvo zbog slabe kontrole nad higijenskim prilikama u tvornicama,⁶⁸⁾

⁶¹⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 22. VI 1928, član 239. Na sjednici gradskog zastupstva 26. XI 1928, član 360. Krndelj daje punu suglasnost da se dotadanji Markov trg u Gornjem gradu nazove Trg Stjepana Radića, kako bi se na vidan način izrazilo negodovanje protiv režima.

⁶²⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 13. VII 1928, član 254.

⁶³⁾ Isto, član 260.

⁶⁴⁾ Isto, član 256. Društvu Pomoć za suzbijanje gladi u Hercegovini policija nije dala dozvolu za rad pod izlikom da je Heinzl tome protivan. Ovaj to negira.

⁶⁵⁾ Isto, član 259; HAZ, prs 332/1929.

⁶⁶⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 17. XI 1928; Sistem korupcije i protekcije u zagrebačkoj općini, **Borba**, 22. IX 1928, str. 2.

⁶⁷⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 26. XI 1928, član 346—7; Izvanredna skupština gradskog zastupstva, **Borba**, 1. XII 1928, 2.

⁶⁸⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 3. XII 1928, član 392.

a na posljednjoj gradskoj sjednici u 1928. godini i ujedno posljednjoj sjednici na kojoj je bio prisutan, prigovara što najamni i vatrogasni prirez ne plaćaju i državni činovnici i oficiri, predlažući da od tog poraza budu oprosteni samo stanari sa stanarinom ispod 500 dinara mjesečno.⁶⁹⁾

Nakon proglašenja šestojanuarske diktature i zabrane rada Nezavisnih sindikata, Krndelj se je neko vrijeme krio, ali je 8. IV 1929. bio zatvoren i konfiniran u Krapini, odakle je u jesen 1929. ilegalno prešao granicu i otišao u inozemstvo, odakle se vratio tek 1939. godine.⁷⁰⁾

5.

Posebnu pažnju treba obratiti Krndeljevoj borbi za gradske proračune, tj. za planove načina trošenja gradskih sredstava. Rasprave o proračunima održavale su se na posljednjoj sjednici u godini i obično su bile veoma žestoke.

Na proračunskoj sjednici 19. XII 1925. Krndelj govori protiv proračuna, ali nam sadržaj njegovog govora nije poznat.⁷¹⁾ Proračun je primljen sa sedam protivnih glasova.

Na sjednici 20. XII 1926. godine glasalo je protiv proračuna čak devet osoba (1/5 gradskih zastupnika), ali kao ni prijašnje godine, i tada nije objavljen sadržaj Krndeljeve diskusije.⁷²⁾ Međutim, iz Krndeljevog prigovora na prvoj gradskoj sjednici u 1927. godini vidljivo je da je diskusija oko proračuna bila veoma žučna i da je proračunska rasprava završila bez specijalne debate »... čime je počinjena jedna nezakonitost i nasilje«, nakon čega je Krndelj sa svojim drugovima napustio skupštinsku dvoranu.⁷³⁾

Krajem 1927. godine zaoštrile su se socijalne suprotnosti u gradu. Sve veća nezaposlenost, nastala pod uticajem agrarne krize na selu i sve veći priliv nezaposlenih u Zagrebu, prisiljava gradsku upravu da pred javnošću iskazuje povećanje svoje brige za nezaposlene. Javljaju se u gradu i drugi problemi socijalno-ekonomske prirode te i radnički predstavnici u gradskom zastupstvu postaju sve bučniji. Zbog usvojenog zaključka na početku 1927. godine da se zapisnici o proračunu vode opširnije, imademo očuvan nešto opširniji sadržaj govora Ivana Krndelja i socijaliste Gojka Berberovića, koji se oba izjašnjavaju protiv proračuna

⁶⁹⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 28. XII 1928. član 456.

⁷⁰⁾ Svoju biografiju Krndelj je iznio na saslušanju nakon svog povratka u zemlju (Arhiv radničkog pokreta Jugoslavije, fond Jugosloveni u SSSR-u, kut. 17—1880 — presuda Državnog suda za zaštitu države 53/39 od 27. III 1940). Obavijest da ne zna gdje se Krndelj nalazi dala je policija Gradskoj općini 2. IV 1929 (HAZ, prs 1310/1929).

⁷¹⁾ U zapisniku su navedena samo imena diskutantata bez sadržaja (Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 19. XII 1925, član 178).

⁷²⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 20. XII 1926, član 307.

⁷³⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 7. II 1927, član 1.

kao klasnog i sastavljenog u kapitalističkom duhu.⁷⁴⁾ Krndelj ukazuje da se sredstva, prikupljena od širokih radnih slojeva, ne troše za uređenje gradske periferije, već samo za centar. Prvi put Krndelj prebacuje gradskim zastupnicima zbog njihovog držanja na gradskim sjednicama u odnosu na njegove prijedloge, pa čak i one koje su gradski oci morali podržati, jer su ukazivali na primjere kršenja gradske samouprave. Krndelj izjavljuje da dvije trećine sredstava gradska općina dobiva od najsiromašnijih građana, umjesto da oni koji »više zarađuju i više doprinosaju« kako bi se izgladile klasne suprotnosti.⁷⁵⁾

Najoštriju kritiku rada gradske općine dao je Krndelj prilikom proračunske rasprave za 1929. godinu. Zahvaljujući očuvanom i pronađenom stenografskom zapisniku skupštine od 28. XII 1928, možemo danas tačno rekonstruirati zbivanja ove dugotrajne sjednice, koja je trajala do pola tri u noći.⁷⁶⁾ Uz odobravanje galerije i mnogobrojne upade ostalih gradskih zastupnika, Krndelj je razgolitio klasnost proračuna, njegovu nesuvremenost i neprilagođenost potrebama radnika i sirotinje. U dvosatnom govoru Krndelj je iskalio sve što mu je bilo na duši, kao da je osjećao da se rad komunističkih gradskih zastupnika u gradskom zastupstvu bliži kraju i da će radnici petnaest godina biti udaljeni od mogućnosti da utječu na rad gradske općine. »Ja izjavljujem da ovaj proračun nosi karakter i obličje jednog kapitalističkog proračuna, koji je majstorski sastavljen, kako bi mogao da optereti najsiromašnije i da koristi od toga imaju najbogatiji. Izjavljujem da ovaj proračun donosi gradska općina, koja je dosadašnjim svojim radom dokazala, da ne zna da štiti interese građana, koja je dokazala, da ne zna da upravlja gradskom općinom. Zato što tim potrebama nije udovoljeno i što gospoda olako prelaze preko toga, zato što će ta sirotinja biti opterećena a neće imati koristi, zato što će besposleni radnici i dalje hodati po Zagrebu, ostajati dalje bez prenoćišta, bez potpore, zato jer neće biti pomoći onima, koji su najpotrebniji, zato što nemamo povjerenja u rad gradske općine i gradske većine, zato što nemamo povjerenja u njih ni u stranačkom smislu, zato što provode jednu protekcionističku politiku, zato što oni neće da se tim ljudima pomogne i prelaze preko naših najelementarnijih zahtjeva sa smijehom, zbog svega toga nećemo glasati za taj proračun, nećemo glasati povjerenje radu koji ne valja.«⁷⁷⁾ Međutim, usprkos tolike istine, kao i popratnih govora Šalamuna i Tomanića, proračun je primljen od većine uz osam protivnih glasova.

⁷⁴⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 19. XII 1927, član 315.

⁷⁵⁾ Ivan Tomanić je također učestvovao u diskusiji kritizirajući »socijalnu skrb« gradske općine. U specijalnoj debati nastupio je V. Pajk zahtijevajući što skoriju izgradnju šegrtske škole i S. Šalamun, koji se zalaže da se suma određena za stipendiju u inozemstvu upotrijebi za održavanje verčernjih strukovnih tečajeva za radnike (Isto).

⁷⁶⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 28. XII 1928, član 459.

⁷⁷⁾ Izvadak iz stenografskog zapisnika Krndeljeva govora (HAZ, prs 5652/1928) — Krndeljev govor pripremljen je za štampu.

Govor o proračunu za 1929. predstavlja kulminaciju Krndeljeva rada u gradskom zastupstvu, dajući ujedno neki sažetak svih borbi i iskustava koje je Krndelj prikupio u borbi s gradskom većinom. Uzaludna četvorogodišnja borba Krndelja u gradskom zastupstvu dokazala je nemogućnost rješenja klasnih suprotnosti parlamentarnim putem zbog otpora vladajuće klase, koja je svim sredstvima nastojala očuvati stečene pozicije. Zasluga je Krndelja što je uočio najvitalnije probleme radničke klase na socijalnom, ekonomskom i političkom planu i što je pokušao buržoaziji otvoriti oči pred problemima vezanim uz nadolazak nezaposlenih u glavni grad Hrvatske i njihov pokušaj da ovdje nađu zarade koje uoči izbijanja velike svjetske krize nije više bilo na osiromašenom selu.

Možemo zaključiti da se ulaskom Krndelja u gradsko zastupstvo ovo razdvaja na dvije klase, što potvrđuje i opetovano isticanje Krndelja za načelnika prilikom načelničkih izbora, konfrontirajući tako radničkog predstavnika načelnika građanske većine.⁷⁸⁾

Mira Kolar Dimitrijević

THE WORK OF IVAN KRNDELJ IN THE TOWN REPRESENTATION OF THE TOWN OF ZAGREB FROM 1925 TO 1928

Res u m e

Ivan Krndelj is a Party and Union Functionary who worked in Zagreb from 1925 to 1928. In the year 1925 he was elected by the workers of Zagreb to be the town's representative. His entering the town's representation was the turning point of this institution, because Krndelj made numerous public appearances, bringing to public attention the problems of the workers and the poverty in Zagreb, asking the town council to adopt more radical policies in their social, economic and political plans. This work is an account of the actions Krndelj took whilst a member of the town's representation from 1925 to 1928 and the resistance of the bourgeois majority in the town's representation to these actions.

⁷⁸⁾ Zapisnik skupštine gradskog zastupstva 10. VI 1925, član 24 — 3 glasa; 4. X 1927, član 214 — 6 glasova 20. XI 1928, član 342 — 6 glasova.